

УДК 378.011.3-051:316
https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227643

НАТАЛІЯ САЙКО

ORCID: 0000-0002-8459-6301

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОЛЕНА КУПРІЯНОВА

ORCID: 0000-0002-4399-4370

ДНЗ «Полтавський центр професійно-технічної освіти»

СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглядаються умови вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Аналізуються суперечності у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів. Подано результати констатувального експерименту, які підтверджують необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Конкретизовано поняття «соціально-психологічні умови» та обґрунтовується необхідність реалізації таких соціально-психологічних умов, як включення майбутнього професіонала у різні види діяльності, в яких здобуваються професійні знання, формуються уміння і, як результат, з'являється впевненість у власних силах; створення можливостей для залучення різних матеріальних ресурсів, лобювання проблем соціально-педагогічної роботи та привернення до них уваги суспільства; формування їхньої світоглядної позиції, що передбачає розвиток лідерських умінь, позитивного ставлення до життя, відповідального ставлення до власного психічного та фізичного здоров'я.

Ключові слова: *соціально-психологічні умови, соціальна активність, соціальні проекти, мерчандайзинг, світоглядна позиція*

Для сучасної системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в Україні характерні постійні зміни на рівні законодавчої бази, що позначаються на специфіці готовності фахівців. У нормативних державних документах, які спрямовують розвиток вищої освіти України «Національна стратегія розвитку освіти України до 2021 року» (2012 р.), Закон України «Про освіту» (2016 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років» (2015 р.), Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.), та в інших регламентованих положеннях основним орієнтиром розвитку системи професійної підготовки фахівців визначене інтегрування в європейський і світовий освітній простір. Це прогнозує перебудову не лише системи вищої освіти, а й усіх її ланок та формування нового покоління людей, які б мали змогу вільно ввійти до світового співтовариства, соціалізуватися та реалізуватися як особистість. Тому особливою увагою заслуговує професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів, оскільки провідною їхньою функцією є допомога особистості в розв'язанні проблем соціалізації, самозміни й самореалізації в соціумі, що змінюється.

Система професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в Україні характеризується низкою суперечностей, що мають негативний вплив на формування фахівців, а саме між: необхідністю активного впровадження європейського досвіду особистісно орієнтованого виховання в систему соціально-педагогічної роботи та недостатнім рівнем функціонування економічної, політичної та інших систем країни; основними професійними функціями соціального педагога й нерівномірністю їхньої реалізації у соціумі; практикою соціально-педагогічної діяльності, що передбачає роботу з конкретною категорією населення, та відсутністю можливості досконало вивчити методики соціально-педагогічної роботи, оскільки професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів має широкий спектр компетентностей; вагомністю для ефективної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів практичного складника та обмеженням годин в освітньому процесі сучасного ЗВО для реалізації можливостей безпосереднього розвитку практичних умінь в умовах, наближених до професійної діяльності.

Постійне перебування під впливом зазначених суперечностей призводить до втрати віри у власні професійні можливості, знецінення професії, унеможливує організацію приватної практики соціального педагога і як наслідок, він втрачає можливість отримувати додаткові матеріальні ресурси. Саме такий висновок підтверджують результати констатувального експерименту, яким було охоплено 1062 студента спеціальності Соціальна робота, Соціальна педагогіка освітніх рівнів бакалавр, магістр та освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст випускних курсів денного і заочного відділень вищих навчальних закладів України. Так, більшість (69%) студентів продемонстрували *низький рівень* готовності до професійної діяльності. Їм властива відсутність цілей у професійній діяльності та особистісному житті; легкість потрапляння під вплив інших; утруднення у виділенні позитивних рис власної особистості, умінь, уподобань. *Середній рівень* – складає 23%, що передбачає наявність у студентів планів на майбутнє щодо самореалізації, але конкретних практичних дій особистість не здійснює, займаючи очікувальну позицію; розмите сприйняття та слабе усвідомлення своїх переваг; відсутність умінь раціонально розподіляти свої вольові зусилля,

тому часто характеризуються перевагою; у взаємодії з іншими іноді демонструють сформованість позиції суб'єкта, але швидко її змінюють. Лише 8% студентів відносять до *високого рівня* професійної готовності, що передбачає сформованість чітких планів щодо реалізації власної особистості у майбутньому; здійснення реальних практичних кроків для їх досягнення; характеризується соціальною активністю (участь у наукових конкурсах, проєктах тощо) та активним ставленням до власного життя; використання занять за інтересами як механізм реалізації своїх планів; характеризується сформованістю суб'єктної позиції у взаємодії; раціональне використання вільного часу.

Тому професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів потребує створення спеціальних соціально - психологічних умов освітнього процесу, які б сприяли удосконаленню існуючої системи професійної підготовки.

Аналіз наукового фонду з проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів засвідчує, що велика кількість праць присвячена саме соціально-педагогічним аспектам професійної підготовки, зокрема роботи А. Капської, Г. Лактіонової, М. Лукашевича, Л. Міщик, В. Поліщук. Водночас, попри високу наукову значущість проведених досліджень, питання створення спеціальних соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів розкрито недостатньо.

На основі аналізу тлумачення поняття «умови» у філософській (Шинкарук, 2002), психологічній (Кокун, 2012), педагогічній (Гончаренко, 2011) літературі та з урахуванням основних завдань вищої освіти, нами сформульовано сутність поняття «соціально-психологічні умови» як сукупність об'єктивних можливостей зовнішнього середовища, що відповідають внутрішнім особливостям розвитку особистості та сприяють формуванню самостійного, соціально активного фахівця, здатного вирішувати особистісні, виробничі та соціальні проблеми.

Першою такою умовою, в рамках формувального експерименту, нами запропоновано включення майбутнього професіонала у різні види діяльності, в яких здобуваються професійні знання, формуються уміння і, як результат, з'являється впевненість у власних силах. Такими видами діяльності можна назвати волонтерську діяльність у різних організаціях, що вирішують соціально-педагогічні проблеми; участь у міжнародних та вітчизняних проєктах, організаціях, об'єднаннях студентів. Майбутні соціальні педагоги знайомилися з роботою різних молодіжних організацій, навчалися самостійно відшукувати в Інтернет-мережі різні об'єднання як міжнародного, так і державного рівнів, за бажанням реєструвалися задля участі в проєктах і проєктах. Саме такий вид діяльності дозволяє майбутнім соціальним педагогам активно функціонувати як відкрита самостійна одиниця соціально-педагогічної системи, розвивати свої практичні уміння та збагачуватися міжнародним досвідом. Так, студенти знайомилися з потужностями таких міжнародних організацій, як AIESEC, Enactus, Global Nest, «Граніт» та інші.

AIESEC – молодіжний рух лідерів. Це міжнародна молодіжна некомерційна і неполітична організація, яка повністю скеровується студентами з метою виявлення та розвитку лідерського і професійного потенціалу задля здійснення позитивних змін у суспільстві через організацію і реалізацію соціально значущих проєктів. Enactus – це міжнародна неприбуткова організація, що об'єднує студентів, викладачів та представників бізнесу, які використовують силу підприємницької дії для покращення якості життя та життєвих стандартів людей з різними потребами. Global Nest — міжнародна асоціація вчених, технологів, інженерів та інших зацікавлених груп, що беруть участь в усіх наукових і технологічних аспектах навколишнього середовища, а також у застосуванні методів, спрямованих на сталий розвиток. Міжнародна організація «Граніт» працює в рамках проєкту «Школа молодого тренера», який призначений для студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема педагогічних та психологічних, які захотіли спробувати себе у ролі фасилітатора чи помічника тренера. Організація «Фундація Регіональних Ініціатив» (ФРІ) – найбільша в Україні молодіжна громадська організація, що об'єднує молодих людей з усіх областей України. Її діяльність спрямована на організацію культурного дозвілля, заняття мистецтвом. Молодіжний проєкт UReport надає можливість запропонувати власну ідею щодо вирішення соціальних питань певного регіону та України, дізнатися думку інших щодо окремих важливих суспільних питань.

Наступною соціально-психологічною умовою формування майбутнього соціального педагога, як фахівця нами визначено – створення можливостей для залучення різних матеріальних ресурсів; лобювання проблем соціально-педагогічної роботи та привернення до них уваги суспільства. Одним із таких методів, що допомагав реалізувати перелічені напрями роботи був метод створення проєктів та отримання грантів на їх реалізацію. Вивчаючи питання створення соціально-педагогічних проєктів, студенти знайомилися з особливостями визначення мети проєктів, структурою, завданнями, принципами добору видів діяльності в проєкті, з правилами створення робочого плану проєкту і його бюджету та навчалися передбачати результати й ефективність.

Основними вимогами до формулювання цілей проєкту британський учений Марк Браун (Браун, 2000) визначає такі: узгодженість з функціональними цілями бізнесу/організації; можливість виміру в наступних категоріях – якість, кількість, час, вартість, конкретизований кінцевий продукт.

Розкриваючи особливості створення соціально-педагогічних проєктів, зверталася увага студентів на віддаленість педагогічного результату та особливості взаємодії в системах «людина-людина», «людина-соціум», на різницю між цілями та задачами проєкту. Майбутні соціальні педагоги у процесі професійної підготовки мають навчитися створювати привабливі для спонсора проєкти, враховуючи його зацікавленість у їх реалізації. Можна говорити про розвиток умінь студентів продавати продукт своєї інтелектуальної діяльності, тобто про своєрідний мерчандайзинг. Це поняття активно використовується в економічній сфері та є специфічною маркетинговою технологією, що реалізовується на рівні роздрібних торговельних підприємств. Мерчандайзинг як прикладна наука поєднує в собі знання про види реклами, методи психології і соціології, принципи композиції і дизайну.

Мерчандайзинг – фізичне розташування і оформлення товару в місці його продажу, всесторонньо стимулюючи покупця до його спонтанної покупки, а також точна вистава і доскональне знання товару (Таборова, 2009)

Якщо застосувати дане поняття до соціально-педагогічної діяльності в питанні створення соціальних проєктів, то можна говорити про дотримання правил написання, оформлення та виконання певних вимог для збільшення

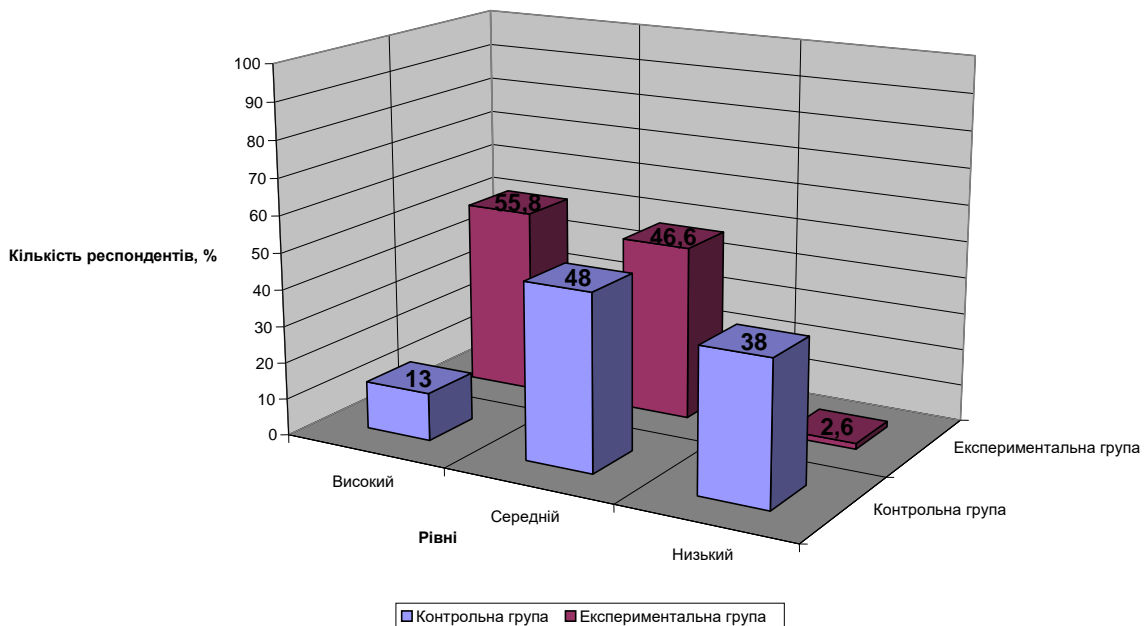
привабливості проекту. Соціальний проект – це продукт, спрямований на привернення уваги учасників, спонсорів, громадськості.

У зв'язку з цим майбутні соціальні педагоги вивчали такі питання організації та оформлення соціальних проектів: вибір та аналіз проблеми; визначення пріоритетних груп; комплексна оцінка проблемного поля; визначення видів діяльності; обговорення виконуваності проекту; структура та вимоги до проектної заявки (відповідність пріоритетам донора; діяльність в рамках проекту має відповідати стратегії; результати проекту мають бути обґрунтованими і бажаними; бюджет проекту – реальним і відповідати запланованим видам діяльності; проект має бути життєздатним та перспективним; наявність досвіду та достатніх ресурсів, кваліфіковані кадри, що необхідні для реалізації проекту; повинна простежуватися віра у необхідність реалізації проекту); правила створення «логфрейму».

Особлива увага в освітньому процесі соціальних педагогів приділялася формуванню умінь використовувати ПР-технології у соціально-педагогічній роботі. ПР-технології (технології зв'язку з громадськістю) передбачають використання різних комунікативних засобів для привернення уваги до проблеми, формування нової моделі публічної свідомості, менталітету, ставлень у соціумі. Тому майбутні соціальні педагоги вивчали принципи вуличної соціальної роботи; особливості використання ЗМІ з метою привернення уваги до соціально-педагогічних проблем; правила створення соціальної реклами, проведення благодійних акцій; опанували мистецтво публічних виступів та презентації своїх думок і ставлень до вирішення соціально-педагогічних проблем, велася активна робота щодо розвитку умінь створювати наукові роботи (статті, реферати, тези, виступи на наукових конференціях).

Навчання у вищій школі – процес складний і важкий, який вимагає високої свідомості й активності, надзвичайно великого інтелектуального напруження, зосередженості уваги, мобілізації вольових зусиль і підвищеної працездатності, самоорганізації, раціонального розподілу часу на роботу і відпочинок. Тому студентами опанувалися знання з таких актуальних тем, як «Бюджет часу студентів», «Прийоми швидкого запам'ятовування інформації», «Особливості сприйняття та запам'ятовування лекцій», «Раціональні прийоми роботи з науковою літературою», що сприяло швидкій адаптації студентів до умов ЗВО та раціональній організації самостійної пізнавальної діяльності.

Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості професійної готовності

Різноманітність усього студентського життя (аудиторні заняття, самостійна робота з джерелами інформації, участь у громадському і культурному житті, всілякі зустрічі тощо) потребують наявності у студента провідної ідеї, особистісного життєвого смислу, улюбленого заняття – інакше виникатимуть кризи та розчарування. Тому наступною соціально-психологічною умовою підготовки майбутніх соціальних педагогів є формування їхньої світоглядної позиції, що передбачає розвиток лідерських умінь, позитивного ставлення до життя, відповідального ставлення до власного психічного та фізичного здоров'я. Зазначені завдання реалізуються як під час аудиторних, так і позааудиторних видах роботи. Так, розглядаючи тему «Професійна деформація», студенти навчалися вчасно виявляти ознаки перевтоми, знайомилися з методами поновлення психоемоційного та фізичного стану. Особлива пропаганда велася серед студентів щодо занять спортом, пояснювався вплив фізичних вправ на організм людини. Так, у рамках вивчення теми «Спосіб життя людини» студентами розглядалися основні фактори, що детермінують появу хвороб, неуспішності людини та незадоволеності життям. При цьому акцент робився на правильному ставленні до помилок у професійному та будь-якому виді діяльності, на формуванні готовності студентів діяти практично щодо реалізації мети та намічених планів. Під час розгляду теми: «Світогляд та його взаємозв'язок з процесами соціалізації» розкривалися такі поняття: рушійні сили розвитку особистості, система цінностей та її вплив на якість життя особистості, особливості формування світовідчуття, світосприймання, світорозуміння. Це надало можливість озброїти студентів знаннями та умінями щодо формування

оптимістичної життєвої позиції, налаштувати на успіх у будь-яких починаннях та сприяти формуванню відчуття щастя як норми життєдіяльності особистості.

Узагальнення результатів формувального експерименту та співвіднесення їх з результатами констатувального дає можливість зробити висновок про ефективність запропонованих соціально-психологічних умов підготовки майбутніх педагогів у ЗВО. Нами констатовано позитивну динаміку змін продовж формувального експерименту на користь експериментальних груп. Так, високий рівень – збільшився на 42,8 %, середній – в експериментальних групах зменшився на 1,4 % (завдяки суттєвому збільшенню відсотка студентів на високому рівні), а низький рівень професійної готовності студентів в експериментальних групах зменшився на 35,4 %.

Результати сформованості професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної діяльності представлені у гистограмі поділу респондентів за рівнями сформованості професійної готовності, що наочно демонструє доцільність та ефективність експериментального дослідження.

Отже, створення спеціальних соціально-психологічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів, а саме: активність у професійній сфері, у тому числі і на міжнародному рівні; створення можливостей для залучення різних матеріальних ресурсів; забезпечення успішної і швидкої адаптації студентів до умов ЗВО; цілеспрямована робота щодо формування світоглядної позиції, що передбачає орієнтацію на позитивне сприйняття світу.

Список використаних джерел

- Бабанский, Ю. К. (1988). *Педагогика*. Москва: Просвещение.
- Браун, М. (2000). *Досягнення успіху у менеджменті проєктів*: навч.-метод. вид. Київ: Британська Рада в Україні.
- Гончаренко, С. У. (2011). *Український педагогічний словник*. Вид. 2-е, доп., випр. Рівне: Волинські обереги.
- Закон України «Про освіту»: від 23.05. 1991 р. № 1069–XII. Взято з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Кокун, О. М. (2012). *Психологія професійного становлення сучасного фахівця*: монографія. Київ: Інформ.-аналіт. агенство.
- Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. (2015). Взято з http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1078.html
- Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні. (2010): указ Президента України. Взято з <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/38941>
- Таборова, А. (2009). *Умный мерчандайзинг*: практ. пособие. Москва: Дашков и К.
- Шинкарук, В. І. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис.

References

- Babanskii, Iu. K. (1988). *Pedagogika [Pedagogy]*. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
- Braun, M. (2000). *Dosiahnennia uspiokhu u menedzhmenti proektiv [Achieving success in project management]*: navch.-metod. vyd. Kyiv: Brytanska Rada v Ukraini [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
- Kokun, O. M. (2012). *Psykhoholiiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia [Psychology of professional development of a modern specialist]*: monohrafiia. Kyiv: Inform.-analit. ahenstvo [in Ukrainian].
- Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv [The concept of development of education in Ukraine for the period 2015-2025.J. (2015). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1078.html [in Ukrainian]
- Pro zakhody shchodo zabezpechennia priorytetnoho rozvytku osvity v Ukraini [On measures to ensure the priority development of education in Ukraine]. (2010): ukaz Prezydenta Ukrainy. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/38941> [in Ukrainian].
- Taborova, A. (2009). *Umnyi merchandaizing [Smart merchandising]*: prakt. posobie. Moskva: Dashkov i K. [in Russian].
- Shynkaruk, V. I. (Ed.). (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]*. NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]: vid 23.05. 1991 r. № 1069–XII. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].

SAIKO N.

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

KUPRIANOVA O.

SEI «Poltava Center for Vocational and Technical Education»

SOCIAL - PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF FUTURE SOCIAL TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING IN THE MODERN SYSTEM OF UKRANIAN HIGHER EDUCATION

Conditions for improving the professional training of future social pedagogues are considered. Contradictions in the professional training of future social educators are analyzed. The results of a statement experiment are presented, which

confirm the need to improve the professional training of future social educators. Thus, the majority (69%) of students showed a low level of readiness for professional activity; middle level - is 23%. Only 8% of students belong to a high level of professional readiness, which implies the following components: formation of clear plans for the realization of their own identity in the future; implementation of real practical steps to achieve them. Those students are characterized by social activity (participation in scientific competitions, projects, etc.) and an active attitude to one's own life; use of interest classes as a mechanism for implementing their plans; have formed a subjective position in the interaction and use rational their free time. The concept of "social and psychological conditions" is specified and the necessity of realization of such social and psychological conditions is substantiated. First, the inclusion of the future professional in various activities in which professional knowledge is acquired, skills are formed and, as a result, self-confidence emerges.

These types of activities include volunteering in various organizations that solve socio-pedagogical problems, participation in international and domestic projects, organizations, student associations. Secondly, it is creating opportunities to attract various material resources, lobbying for socio-pedagogical work and attracting public attention to them. One of the methods that helped to implement these areas was the method of project creation and obtaining grants for their implementation. Learning to create socio-pedagogical projects, students get acquainted with the specifics of defining the purpose of projects, structure, tasks, principles of selection of project activities, the rules of preparing a project work plan and budget, improve skills to predict results and efficiency.

Third, we identified the need to form a worldview of students, which involves the development of leadership skills, a positive attitude to life, a responsible attitude to their own mental and physical health.

Key words: social and psychological conditions, social activity, social projects, merchandising, worldview

Стаття надійшла до редакції 02.00.2020 р.

УДК 378.011.3–051:796]:37.091
<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227644>

ОЛЕНА СОГОКОНЬ

ORCID: 0000-0001-9442-6616

ОЛЕКСАНДР ДОНЕЦЬ

ORCID: ORCID.ORG/0000-0002-6265-8508

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Необхідність осучаснення та модернізації традиційної системи фізичного виховання обумовлена тим, що в реаліях сьогодення відбувається падіння інтересу до уроків фізичної культури, рішення проблеми полягає шляхом урахування індивідуальних орієнтирів учнів та оптимізації існуючої традиційної системи фізичного виховання. Впровадження та раціональне застосування фізкультурно-оздоровчих технологій вважаємо необхідним пріоритетним завданням при проведенні сучасних уроків фізичної культури та при підготовці конкурентноспроможних учителів фізичної культури. В період модернізації фізкультурної освіти широкий вибір сучасних інноваційних технологій дозволить не тільки оновити зміст фізичного виховання, зняти додаткове фінансове навантаження освітніх закладів, оскільки більшість технологій не потребують дороговартісного інвентаря та обладнання, але й змотивують молодь до ведення здорового способу життя.

При пошуку ефективних шляхів оздоровлення молоді сучасні фізкультурно-оздоровчі технології нададуть можливість комплексно використовувати інноваційні технології у процесі занять фізичними вправами, враховуючи вікові особливості, фізичну підготовленість, сформулюють зацікавленість до сучасних форм роботи, закріплять мотиваційні пріоритети до занять фізичною культурою, забезпечать гармонійний, неперервний і професійний розвиток молоді, а головне спонукатимуть до самостійної оздоровчої діяльності, стануть потужним чинником закріплення навичок здорового способу життя.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровчі технології, здоровий спосіб життя, фізична підготовка, вчитель фізичної культури, рухова активність, висока працездатність, рівень фізичного здоров'я

Постановка проблеми. Розвиток соціальних потреб у галузі фізичної культури, загострення конкуренції на ринку праці підвищують вимоги до рівня кваліфікації фахівців, які повинні бути професійно компетентними, мобільними особистостями, здатним працювати у сучасних умовах. На жаль, у закладах вищої освіти спостерігається скорочення годин дисципліни фізичного виховання, рівень підготовки вчителів фізичної культури не відповідає європейським стандартам. Необхідні нестандартні рішення щодо підвищення ефективності освітнього процесу, який залежить від науково-філософських, предметних і спеціально-функціональних знань, умінь і навичок, готовності до саморозвитку